

EVROPSKA UNIJA I EVROPSKI PROGRAMI

Štampanje knjige omogućeno donacijom Fonda za evropske integracije, sredstvima Evropske unije uz realizaciju Evropske agencije za rekonstrukciju i Evropskog pokreta u Srbiji.

UVOD

Evropa kao cilj je jedan od retkih konsenzusa u našoj javnosti. Naravno, ne težimo Evropi svi iz istih razloga. Jedni očekuju da ulaskom u Evropu budu rešeni naši ekonomski problemi, drugi se nadaju da ćemo tako postati deo zajednice koja deli neke osnovne vrednosti kao što su demokratija, ljudska prava i sloboda kretanja ljudi, roba, informacija i kapitala.

Učeći o politici Evropske unije prema lokalnim samoupravama i regionima, mi saznajemo mnogo više nego što smo očekivali i o samoj prirodi zajednice kojoj težimo. Evropska unija već dugo nije, ako je ikada to i bila, isključivo interesna zajednica država koje teže ukljanjanju trgovinskih barijera da bi obezbedile dinamičniji privredni rast. Unija se sve više zasniva na vrednostima kao što su solidarnost, ravnomerni razvoj, zaštita čovekove okoline i očuvanje različitih posebnosti u okviru Unije. U isto vreme, teritorijalne jedinice (bile to opštine, gradovi, okruzi, regioni...) su dokazale da su često bolji okvir nego što je to država za dostizanje tih vrednosti. Zato ne bi trebalo da nas iznenadi činjenica da se čak jedna trećina kolosalnog budžeta EU usmerava za regionalnu politiku (regionalna politika, u terminologiji EU, pored regiona obuhvata i sve druge teritorijalne jedinice).

Insistirajući na solidarnosti i potpomažući ravnomerni razvoj svih regiona, EU je pokazala da takva politika ne samo da ne usporava privredni rast razvijenih regiona, već naprotiv, doprinoseći političkoj i socijalnoj stabilnosti, stvara uslove za brži ekonomski razvoj svih regiona. Nema potrebe posebno naglašavati da se nadamo da bi ova i neka druga iskustva politike EU prema lokalnim samoupravama i regionima mogla da zainteresuju i inspirišu i kreatore politike prema gradovima i opštinama u Republici Srbiji.

Građani Srbije i Crne Gore u najvećem broju su se opredelili za ulazak naše zemlje u Evropsku uniju - preko 80 % bi odmah podržalo naše puno učlanjenje. Ali samo mali broj naših građana, između 5 % i 7 %, smatra da su o Evropskoj uniji i našem procesu integracije dobro obavešteni i da bi nadležne institucije morale uložiti mnogo veće napore kako bi se taj

proces ubrzao. Nevladin sektor u Srbiji i Crnoj Gori sve više se angažuje u pripremi građana za evropsku integraciju.

Šta je Evropska unija?

Evropska unija je mnogo više od ekonomske i trgovinske zajednice, nastale kao rezultat procesa saradnje i integracije koji je započeo 1951. godine između šest zemalja (Belgije, Francuske, Nemačke, Italije, Luksemburga i Holandije). Pošto je stekla međunarodni ugled, ona je i sila koja teži stabilnosti i kontinuitetu u svetu koji se menja. Iznad svega, to je zajednica posvećena demokratiji, miru i prosperitetu. Stvorena je iz pepela Drugog svetskog rata, kada je razorena Evropa težila da ponovo izgradi svoju ekonomiju i spreči buduće ratove.

Pojam "Evropska unija" uveden je Ugovorom o Evropskoj uniji iz Maastrichta (1993. godine). EU predstavlja jedinstven institucionalni okvir koji čine tzv. tri stuba - prvi stub Evropske unije obuhvata tri zajednice: Evropsku zajednicu za uglj i čelik, Evropsku ekonomsku zajednicu i Evropsku zajednicu za atomsku energiju; drugi stub čini zajednička spoljna i bezbednosna politika, a treći saradnja policije i pravosuđa u oblasti krivičnih dela.. Evropska unija (EU) je sa 25 zemalja članica najznačajnija svetska ekonomsko-politička integracija. EU su osnovale 1951. godine Nemačka, Francuska, Italija, Belgija, Luksemburg i Holandija, a u pet kasnijih proširenja članice su postale i Velika Britanija, Irska, Danska (1973.), Grčka (1981.), Španija i Portugal (1986.), Austrija, Finska i Švedska (1995.) i Madjarska, Češka, Slovačka, Poljska, Estonija, Litvanija, Letonija, Slovenija, Malta i Kipar (2004). Srbija i Crna Gora je uključena u Proces stabilizacije i pridruživanja, koji je celovit strateški pristup EU zemljama Zapadnog Balkana (Albanija, BiH, Makedonija, Hrvatska, Srbija i Crna Gora). (www.europa.eu.int/comm/external_relations/see/actions/sap.htm).

Osnovni ciljevi evropske unije

Osnovni ciljevi EU jesu: podrška privrednom i društvenom razvoju, potvrđivanje vlastitog identiteta na međunarodnoj sceni vođenjem zajedničke spoljne i bezbednosne politike (i postepeno stvaranje zajedničke odbrambene politike), zaštita

prava i interesa državljana država članica uvođenjem državljanstva EU, očuvanje i dalji razvoj EU kao prostora slobode, bezbednosti i pravde, na kome je slobodno kretanje lica obezbeđeno uz paralelno usvajanje odgovarajućih mera iz oblasti kontrole spoljnih granica, azila, migracija, borbe protiv organizovanog kriminala i očuvanje tekovina Zajednice.

Koreni evropskih zajednica (Evropske unije); otkud uopšte ideja da se ujedine sve evropske države?

Ideje o ujedinjenoj Evropi javljale su se u različitim oblicima tokom istorije. Sukobi i tragedije evropskih država u Prvom i Drugom svetskom ratu podstakli su mnoge diplomate i političare s početka 20. veka na razmišljanje i traženje rešenja za ujedinjenje država na evropskom kontinentu, koje bi doprinelo miru i blagostanju evropskih naroda. Francuski ministar spoljnih poslova Robert Šuman je 9. maja 1950. godine izložio ambiciozan plan da se vitalne industrije uglja i čelika Francuske i Savezne Republike Nemačke udruže u organizaciju otvorenu svim evropskim demokratijama. Cilj tog plana je bio da se pomire evropske zemlje koje su prethodno bile u ratu i da se omogući eventualna evropska federacija. Šest zemalja – Belgija, Savezna Republika Nemačka, Francuska, Luksemburg, Italija i Holandija – potpisalo je 1951. godine u Parizu ugovor kojim je osnovana prva od tri evropske zajednice – Evropska zajednica za uglj i čelik. Podstaknut posleratnim bumom obnove, ovaj potez je bio tako uspešan da je u prvih pet godina trgovina ugljem i čelikom porasla za 129 %. Ovaj uspeh naveo je šest zemalja članica da isti princip primene na celokupnu privredu. Pregovori su bili krunisani potpisivanjem dva ugovora u Rimu 1957. godine, kojima su stvoreni Evropska ekonomska zajednica (EEZ) i Evropska zajednica za atomsku energiju (EUROATOM), za pospešivanje upotrebe nuklearne energije u miroljubive svrhe u Evropi. Neposredni ciljevi rimskih ugovora bili su stvaranje carinske unije, ukidanje kvota i ostalih ograničenja trgovine između zemalja članica i slobodno kretanje ljudi, usluga i kapitala.

FUNKCIONISANJE EVROPSKE UNIJE

Ako neka država članica deluje suprotno interesima EU, koje su posledice?

Ukoliko neka država članica deluje suprotno interesima EU na područjima definisanim ugovorima u sklopu pravnih tekovina Zajednice, protiv države članice koja je prekršila neku od pravnih odredbi iz navedenih ugovora može se pokrenuti postupak pred Evropskim sudom pravde. Takav postupak mogu pokrenuti države članice, institucije EU, kao i pravna i fizička lica. Ako Evropski sud pravde utvrdi da je država članica počinila prekršaj, od nje se traži da preduzme mere koje će osigurati ispunjenje obaveze preuzete ugovorom. Ukoliko država ne postupi prema presudi koja je protiv nje doneta, postoji mogućnost donošenja druge presude Evropskog suda pravde, kojom se članici može naložiti plaćanje novčane kazne u paušalnom iznosu ili joj se može izreći neka druga kaznena mera. Ukoliko Savet Evropske unije ustanovi da je neka država članica počinila tešku i trajnu povredu nekih od temeljnih načela Unije (slobode, demokratije, poštovanja ljudskih prava i temeljnih sloboda i vladavine prava), on može odlučiti da privremeno obustavi prava te države, a koja proizlaze iz osnivačkih ugovora, uključujući i glasačka prava predstavnika vlade te države u Savetu Evropske unije.

Da li u Evropskoj uniji važe ista pravila za sve zemlje članice?

U Evropskoj uniji, odnosno njenim državama članicama, važe ista pravila koja su zajednički utvrđena "na različitosti" Unije po područjima (npr. poljoprivreda, monetarna unija, carinska politika, zaštita okoline i dr.). Naime, sve države članice učestvuju u donošenju propisa i odluka Unije, koji se primenjuju na čitavoj teritoriji EU. Postoji, međutim, mogućnost da države članice ne učestvuju u manjem broju politika Unije, kao što je to slučaj s monetarnom unijom u kojoj ne učestvuju Danska, Švedska i Velika Britanija. Kada države članice odluče da ne participiraju u određenim odlukama ili delovima politika Evropske unije, one tada nisu dužne da postupaju po njima, pri čemu se pozivaju na princip "fleksibilnosti" (postepene

integracije). Ovaj princip omogućava državama članicama koje nisu spremne, ili nisu trenutno zainteresovane, za produblјivanje saradnje u određenoj oblasti, da odaberu mogućnost da u tome ne učestvuju. Ipak, postoje i ograničenja kod prava pozivanja na princip fleksibilnosti – ono se koristi samo u oblastima koje su izričito navedene u Ugovoru, što znači da je tačno precizirano u kojim slučajevima, u koliko država, u kojim oblastima i pod kojim uslovima se ono koristi.

Kada će se izjednačiti standardi u svim državama članicama EU?

Unapređenje radnih i životnih uslova u državama članicama jedan je od osnovnih ciljeva Unije. Uprkos tome, teško je predvideti kada i da li će se u potpunosti izjednačiti životni standardi u svim državama članicama EU, posebno ako se uzme u obzir nedavno proširenje Evropske unije na države Srednje i Istočne Evrope, uključujući i naredno širenje EU, koje većinom imaju niže pokazatelje životnog standarda od proseka Evropske unije. Na primer, prema procenama statističkih i službi planiranja Komisije EU, manje države članice poput Slovenije brže će dostići standarde “starih” članica, dok se za Poljsku, kao najveću novu članicu, predviđa da će joj biti potrebno čak 30 godina. Ipak, svaka država članica, u krajnjoj instanci, sama određuje tempo napretka svojim znanjem, radom, organizacijom, disciplinom, odgovornošću i stalnim unapređenjem svestrane saradnje.

Kako EU pomaže ekonomski razvoj država nečlanica?

Evropska unija usvaja i sprovodi višegodišnje programe pomoći kojima pomaže privrednom oporavku i razvoju neke države. Ti programi pomoći sprovode se u skladu s ciljevima EU, a u sklopu politika saradnje između EU i pojedine države ili grupe država. Najčešće je reč o programima tehničke i finansijske pomoći, koji imaju višestruku namenu (npr. privredni razvoj, strukturno prilagođavanje ekonomije, izgradnja institucija, humanitarna pomoć i dr.). Osim višegodišnjih programa pomoći (programi Komisije EU), Evropska unija omogućava državama, u skladu sa prioritetima politike

saradnje EU, da preko zajmova Evropske investicione banke, finansijske institucije EU, one dođu do povoljnih zajmova ili kredita za kapitalna ulaganja namenjena razvoju i integraciji u EU. Pomoć EU namenjena zemljama Zapadnog Balkana (Albanija, Hrvatska, BiH, Makedonija i Srbija i Crna Gora) ostvaruje se u okviru programa CARDS (skraćena za: Pomoć Zajednice za rekonstrukciju, razvoj i stabilizaciju), ali i preko Evropske investicione banke povoljnim kreditima za kapitalne projekte. Svrha ovog programa je pružanje pomoći i podrške pomenutim zemljama u Procesu stabilizacije i pridruživanja, što podrazumeva ekonomsku obnovu, demokratsku stabilizaciju, modernizaciju državne uprave, pomirenje i povratak izbeglih i raseljenih lica i unapređenje regionalne saradnje. Od 2001. do 2006. godine, EU je za program CARDS izdvojila 4,65 milijardi evra pomoći za zemlje Zapadnog Balkana.

Koja je, prema krivičnom zakonu EU, najviša kazna koju okrivljeni može dobiti?

Evropska unija nema jedinstven krivični zakon, a odgovor na pitanje koja je najviša kazna u državama članicama koja se može izreći okrivljenom zavisi od zakona svake od njih. Važno je napomenuti da smrtna kazna nije predviđena u zakonima zemalja članica Unije, ali i da je veći broj država članica zadržao kaznu doživotnog zatvora, iako se ona u praksi retko izriče.

PROŠIRENJE EVROPSKE UNIJE

Šta je proširenje EU?

Proširenje Evropske unije izraz je koji se koristi za proces primanja novih članica u punopravno članstvo. Od svojih početaka EU je doživela pet talasa proširenja, od kojih je poslednji (maja 2004. godine) do sada najveći - obuhvatio je baltičke zemlje i zemlje Centralne i Istočne Evrope (plus Kipar i Malta).

Koji su uslovi za ulazak u Evropsku uniju?

Svaka evropska država koja poštuje načela slobode, demokratije, ljudska prava i temeljne slobode, kao i vladavinu prava, može zatražiti članstvo u Uniji. Uslovi za članstvo u Evropskoj uniji jesu sledeći:

(1) stabilnost institucija države kandidata, koje osiguravaju demokratiju, pravnu državu i poštovanje ljudskih prava i manjina,

(2) postojanje delotvorne tržišne privrede u državi kandidatu,

(3) sposobnost države kandidata da izdrži tržišnu konkurenciju u Uniji,

(4) sposobnost preuzimanja obaveza koje proizlaze iz članstva, uključujući sprovođenje ciljeva političke, ekonomske i monetarne unije.

Navedeni uslovi su poznati pod nazivom „Kriterijumi iz Kopenhagena“, jer su usvojeni na sastanku Evropskog saveta u Kopenhagenu 1993. Osim ovih opštih uslova, temeljni uslovi članstva u Uniji jesu usvajanje i primena propisa EU, odnosno pravnih tekovina Zajednice.

EVRO

Da li Srbija i Crna Gora ulaskom u EU mora da prihvati jedinstvenu valutu - evro?

Jedan od uslova za članstvo u Evropskoj uniji jeste i sposobnost države kandidata da sledi ciljeve Ekonomske i monetarne unije (EMU), tj. da se obaveže da će prihvatiti zajedničku valutu - evro. Ekonomska i monetarna unija je zajednica koja usmerava države članice EU da usklade ekonomsku i monetarnu politiku (da bi se osigurala stabilnost cena i javnih finansija) i usvoje evro kao zajedničku valutu. Predviđen je vremenski okvir u kojem bi sve države članice EU trebalo da prihvate zajedničku valutu. Evro je od 1. januara 1999. godine prihvatilo 11 zemalja članica, a nešto kasnije i Grčka. Danska, Švedska i Velika Britanija iskoristile su pravo da ne pristupe “evrozoni”, prema Ugovoru iz Mاستrihta, ali se u tim zemljama vodi kampanja da se to u dogledno vreme učini. Kada je reč o SCG, posle ulaska u Evropsku uniju, a pre

uvođenja evra, značajno je da ona pokaže da zadovoljava ekonomske i druge uslove za učešće u Ekonomskoj i monetarnoj uniji, što je opet preduslov za uvođenje evra.

Koje kriterijume Srbija i Crna Gora treba da ispuni da bi kao nacionalnu valutu mogla koristiti evro?

Osim kriterijuma za punopravno članstvo u Evropskoj uniji, Srbija i Crna Gora treba da udovolji i kriterijumima konvergencije, a to su:

- (1) visok stepen stabilnosti cena - stopa inflacije ne sme biti viša od 1,5 odsto u odnosu na stopu inflacije u prve tri zemlje s najstabilnijim cenama;
- (2) smanjenje prekomernog javnog duga (do 60 odsto bruto nacionalnog proizvoda) i budžetskog deficita (do 3 odsto bruto nacionalnog proizvoda);
- (3) postizanje stabilnih finansijskih tokova;
- (4) prosečne nominalne dugoročne kamatne stope ne smeju biti više od 2 odsto u odnosu na kamatne stope triju zemalja Unije s najnižom stopom inflacije;
- (5) održavanje nivoa deviznog kursa u okviru dozvoljene stope odstupanja unutar donje i gornje granice kursa (fluktuacije) u periodu od najmanje dve godine pre pristupanja EMU.

Dok čekamo prijem u EU, možemo li dinar zameniti evrom?

Dinar kao nacionalna valuta i službeno sredstvo plaćanja u Srbiji i Crnoj Gori teorijski bi se mogao zameniti drugom valutom. Neke su države u svetu to učinile, kao što je to kod nas uradila druga članica Državne Zajednice - Crna Gora, mada je reč samo o političkoj odluci koju EU "toleriše". Odluka o zameni nacionalne valute drugom valutom izuzetno je ozbiljna odluka za jednu zemlju, koja za sobom povlači niz posledica za njen privredni i monetarni sistem, posebno ako nije ispunila pomenute kriterijume konvergencije.

INSTITUCIJE EU

Evropa “25”

Od 1. maja 2004, kada je primljeno 10 novih država, Evropsku uniju čini 25 zemalja. Sveukupno, blizu **500 miliona** ljudi živi na prostoru Unije. Vlade zemalja članica održavaju redovne sastanke na svim nivoima da bi organizavale i uredile evropsku porodicu naroda. To se može postići samo politikom kompromisa, uzajamnog uvažavanja i tolerancijom. Nijedna zemlja niti vlada Evropske unije ne mogu biti tretirane drugačije od ostalih u smislu prava i obaveza, ali svakako postoje razlike u pogledu veličine, snage i uticaja. Tela i institucije Evropske unije, ali i same zemlje članice, obezbeđuju da se svi pridržavaju “pravila evropske igre”, da se izbegnu diskriminacija i nejednakost, uvažavaju razlike i poštuju zakoni.

ZAJEDNIČKO UPRAVLJANJE

Evropski savet

Evropski savet prema Ugovoru o EU (1992) “daje smernice potrebne za razvoj EU i određuje opšte političke ciljeve EU”. Evropski savet u pravnom smislu nije telo EU, već skup na najvišem nivou predstavnika država članica (samit EU). Nastao je kroz dugogodišnju praksu međudržavnog dogovaranja, a prvi put je zvanično pomenut u tzv. Jedinstvenom evropskom aktu 1986. godine (dopuna Ugovora iz Rima 1957) i omogućava stvaranje zajedničkog tržišta, jača ulogu Evropskog parlamenta i unapređuje postupak odlučivanja unutar Saveta ministara EU (uvedeno je pravilo odlučivanja kvalifikovanom većinom). Uvode se i nove oblasti saradnje a stvoreni su i temelji saradnje zemalja članica u oblasti spoljne politike. Predsednici država ili vlada zemalja članica EU sastaju se najmanje dva puta godišnje kako bi razmotrili sva ključna pitanja značajna za EU. Zaključci sa ovakvih sastanaka objavljuju se u vidu saopštenja i imaju ulogu smernica za rad institucija EU.

ZAJEDNIČKO OSMIŠLJAVANJE I PRIMENA ZAKONA

Evropska komisija

Evropska komisija radi najveći deo svakodnevnog posla u Uniji. Daje predloge odluka i “evropskih zakona”, koje predstavlja Savetu Evropske unije, sprovodi ih i nadzire na čitavoj teritoriji EU. Sprovodi osnivačke ugovore EU i obezbeđuje ostvarivanje interesa EU. Ona je najvažnija izvršna institucija EU. Trenutno ima 20 članova (nazivaju se komesarima ili članovima Kabineta predsednika Komisije). Promenama koje su najavljene u okviru reforme EU i njenih institucija, posebno posle nedavnog proširenja EU, prihvaćeno je da svaka članica ima jednog člana Evropske komisije, što znači da će od novembra 2004. broj komesara biti povećan na 25. Predsednika biraju najviši predstavnici vlada zemalja članica koji su zastupljeni u Evropskom savetu, a nakon toga izbor se potvrđuje u Evropskom parlamentu. Ostali članovi Komisije nominovani su od strane vlada tokom konsultacija sa novoizabranim predsednikom. Evropska komisija radi nezavisno od vlada zemalja članica i u njoj je zaposleno oko 15.000 službenika svih profila.

ZAJEDNIČKO DONOŠENJE ODLUKA

Savet Evropske unije - Savet ministara

Savet EU je najvažnije telo EU, koje ima zakonodavne i izvršne nadležnosti. Čine ga ministri spoljnih poslova ili drugi ministri zemalja članica, u zavisnosti od toga koja je oblast na dnevnom redu, koji donose odluke radi ostvarivanja ciljeva postavljenih Ugovorom o osnivanju EU, donose propise, usaglašavaju ekonomske politike i dr. Odluke se donose jednoglasno ili kvalifikovanim većinom (glas države je određen brojem njenih stanovnika – za izglasavanje neke odluke potrebna su najmanje 62 glasa od ukupno 87 glasova u Savetu). Sastanci Saveta održavaju se jednom mesečno, ali se po potrebi mogu sazvati i vanredno. Povremeno se organizuju i neformalni sastanci ministara EU na kojima se ne donose

odluke - nazivaju se "Gimnik", po nemačkom dvorcu u kome je održan prvi ovakav sastanak 1974. godine. Najvažnije odluke se donose na sastancima ministara spoljnih poslova (Savet za opšte poslove) i ministara za ekonomiju i finansije (EKOFIN).

ZAJEDNIČKO OBLIKOVANJE POLITIKE

Evropski parlament

Građani zemalja članica mogu direktno uticati na politiku Evropske unije, baš kao i u svojim sopstvenim zemljama, biranjem članova Evropskog parlamenta. Građani neposredno biraju članove na pet godina. Poslednji izbori održani su 2004. Uloga Evropskog parlamenta poslednjih godina postala je veoma značajna. Od 1993. moguće je čak odbaciti zakonske predloge u oblastima kao što su kultura, obrazovanje, zdravstvo, zaštita potrošača, zaštita istraživanja i zaštita životne sredine. On učestvuje u donošenju propisa putem saodlučivanja sa Savetom EU, imenovanju i razrešenju članova Komisije EU, u donošenju godišnjeg budžeta i vrši nadzor u njegovoj primeni. Prema tome, to je predstavničko telo blizu 500 miliona stanovnika EU. Trenutno ima 626 poslanika, ali zbog nedavnog proširenja EU novim članicama, ovaj broj je povećan na 732. Poslanici se u Evropskom parlamentu grupišu u zavisnosti od programske ili ideološke bliskosti, a ne prema nacionalnoj pripadnosti. Sedište Evropskog parlamenta je u Strazburu (Francuska), iako se sve veći broj (vanrednih) zasedanja održava u Briselu.

ZAJEDNIČKO SPROVOĐENJE PRAVDE

Sud Pravde evropskih zajednica

Sud Pravde evropskih zajednica osigurava da se svako povinuje evropskim zakonima. To je jedini ovlašćeni tumač odredaba osnivačkih ugovora EU. On odlučuje o slučajevima koje podnose države članice, institucije EU, kao i pravna i fizička lica. Ima 15 sudija i 9 nezavisnih advokata. Sedište mu je u Luksemburgu.

ZAJEDNIČKI ŽIVOT

Unutrašnje tržište

Ljudi koji jedni druge dobro poznaju mogu bolje da žive zajedno. Građani Evrope mogu putovati, živeti, učiti i raditi bilo gde u Evropskoj uniji. Ovo je naročito značajno za mlade ljude, istraživače, naučnike, eksperte... Svako ima šansu da se prijavi ili potraži posao u bilo kojoj zemlji Evropske unije. Kvalifikacije za posao i diplome stečene u jednoj zemlji priznaju se i u drugim zemljama EU. Svake godine desetine hiljada mladih tokom svojih studija i obuke učestvuju u programima razmene pod pokroviteljstvom Evropske unije. Putovanje i kupovina su takođe postali jednostavniji za građane Unije. Od početka 2003. završeno je formiranje evropskog unutrašnjeg tržišta. Granične kontrole su sada stvar prošlosti i provere mogu biti izvršene samo u izuzetnim slučajevima, mada sve zemlje članice EU nisu uključene u tzv. "šengenski sistem" (V. Britanija i Irska), kojim su dogovoreni postepeno ukidanje unutrašnjih graničnih kontrola i uvođenje slobode kretanja za sva fizička lica zemalja potpisnica Šengenskog sporazuma (1985. godine u Luksemburgu). Zahvaljujući Carinskoj uniji, koja je bila glavno ekonomsko uporište Ugovora o osnivanju Evropske ekonomske zajednice iz 1957. godine (Rim), na prostoru Evropske unije svako može u bilo kojoj zemlji kupiti robu za ličnu upotrebu i vratiti je u svoju zemlju bez dodatnih taksa.

ZAJEDNIČKO SREDSTVO PLAĆANJA

Evro

Danas u različitim zemljama EU ne moramo da plaćamo koristeći različite valute. Od 2002. godine nacionalne valute prepuštene su numizmatičarima. Najvažnija komponenta monetarne unije je evro - valuta koja je važeća u skoro svim zemljama članicama Evropske unije. Mada je bilo mnogo skeptika, jedinstvena evropska valuta uspešno funkcioniše i jača u poređenju s valutama konkurentnih ekonomija. Evropska centralna banka sa sedištem u Frankfurtu

obezbeđuje da evropska valuta ostane čvrsta i stabilna, posebno u odnosu na američki dolar.

ZAJEDNIČKO UČENJE

Programi za mlade

Danas ima 60 miliona mladih koji idu u različite škole u zemljama Evropske unije, 10 miliona studenata i 7 miliona onih koji uče trgovinu. Evropska unija nudi mladima mnogo prilika da upoznaju druge zemlje tokom školovanja, studija ili obuke. Postoje dva programa koja podržavaju obrazovanje: "Socrates" i "Leonardo da Vinci". "Socrates" je namenjen školskom i univerzitetskom obrazovanju, dok "Leonardo da Vinci" pokriva sve razmene i programe usavršavanja i obuke. U okviru programa "Socrates" funkcioniše i program "Erazmus" – akcioni program Evropske zajednice za razmenu studenata, koji profesorima i studentima omogućava veću slobodu izbora mesta studiranja i programa studija, a kojim se sufinansira saradnja visokoškolskih ustanova EU. Upravo u okviru ovog programa insistira se na unifikaciji evropskog visokog školstva, jasnoći nastavnih programa i uzajamnom priznavanju studija. Zemljama Zapadnog Balkana, uključujući i SCG, namenjen je program "Tempus", za sprovođenje reformi u okviru sistema visokog obrazovanja i kao deo opšteg programa pomoći EU privrednom i društvenom restrukturiranju ovih zemalja. Naša zemlja učestvuje u ovom programu od decembra 2002. godine, a takođe i u programu "Copernicus" koji predstavlja okvirni program EU za naučna istraživanja, tehnološki razvoj i ogledne aktivnosti.

PRAVILA ŽIVOTA U EU

Ustav Evropske unije

Evropska konvencija sastavljena od 105 predstavnika (od kojih su 72 bili direktno izabrani članovi nacionalnih parlamenata ili Evropskog parlamenta) pripremila je i usvojila evropski ustav kroz transparentan, demokratski proces. Ipak, da bi ustav postao pravosnažan, on mora da bude ratifikovan u nacionalnim skupštinama svih 25 zemalja članica Unije (tela

koja su na sličan način bila izabrana opštim pravom glasa ili referendumom). Postupak pripreme predloga ustavne reforme EU pokrenut je u belgijskom gradu Lakenu krajem 2001. godine kada je odlučeno da se sazove Konvent o budućnosti Evrope. Konvent je nastojao da, na osnovu dosadašnjih pozitivnih iskustava i u skladu sa očekivanjima građana, predloži nov, moderan ustav koji bi obezbedio viši stepen demokratičnosti, transparentnosti i efikasnosti u radu EU. Usvajanjem Predloga ugovora o evropskom ustavu u junu 2003. godine završen je rad Konventa, a Predlog je prosleđen državama članicama na razmatranje i dodatno usaglašavanje u okviru Međuvladine konferencije.

Čemu Ustav EU kada moja zemlja već ima Ustav?

Evropski ustav ne zamenjuje ustave koji već postoje u većini evropskih zemalja. On postoji istovremeno sa ovim ustavima, koji imaju svoje nacionalne specifičnosti, i ima svoje sopstveno opravdanje i autonomiju. Evropski ustav definiše uslove u kojima je Evropska unija sposobna da deluje. Evropa takođe ima svoj različiti institucionalni sistem (Evropska komisija, Evropski parlament, Savet ministara, Evropski savet, Sud pravde evropskih zajednica, itd.). Evropski ustav će se primenjivati na čitavu Evropsku uniju, što je rezultat upravo zajedničkog rada, dobrovoljnosti i odluke zemalja članica.

Šta sadrži Ustav EU?

Evropski ustav podeljen je u 4 dela. Prvi deo definiše Evropsku uniju, njene vrednosti, ciljeve, nadležnosti, procedure odlučivanja i njene institucije. Drugi deo sadrži "Povelju o osnovnim pravima". Treći opisuje politike i funkcionisanje Evropske unije, dok Četvrti deo sadrži završne odredbe, uključujući procedure za njegovo usvajanje i reviziju.

Evropsko državljanstvo ili pravo građanstva Unije

"Svaki državljanin zemlje članice postaće državljanin Unije".

Ovo državljanstvo je dopuna nacionalnom državljanstvu, ne zamenjuje nacionalno državljanstvo i podrazumeva dodatna

prava: pravo na slobodno kretanje i život na teritoriji Unije, pravo glasa i prijavljivanje za izbore za Evropski parlament i lokalne izbore, diplomatsku i konzularnu zaštitu u trećim zemljama, pravo na žalbu Evropskom parlamentu, na prijavu evropskom ombudsmanu (narodni advokat ili zastupnik koji prima žalbe građana EU u slučajevima kada su im institucije EU povredile ili ugrozile određena prava) i pravo na oslovljavanje institucija i savetodavnih tela Unije na bilo kom od ustavnih jezika EU, kao i na dobijanje odgovora na tom istom jeziku. Državljanstvo EU ili pravo građanstva Unije nije državljanstvo u smislu u kome ovu instituciju poznaje klasična teorija države i prava.

PROCEDURA ZA PRIJEM U ČLANSTVO EVROPSKE UNIJE

Trnovit put

Da bi neka država postala punopravna članica Evropske unije, prvo mora Savetu EU da podnese molbu za članstvo, koju prati zahtev za ocenom usklađenosti u odnosu na "Kriterijume iz Kopenhagena" (tj. usklađenosti u smislu udovoljavanja te države političkim, privrednim i pravnim kriterijumima Evropske unije). Molbi za punopravno članstvo obično prethode sklapanje i sprovođenje ugovora o pridruživanju, kao pripremna faza. Nakon toga Savet EU traži mišljenje Evropske komisije o molbi za članstvo, koje može biti pozitivno ili negativno. To mišljenje po svojoj prirodi nije obavezujuće. Na osnovu usvojenog pozitivnog mišljenja o molbi za članstvo, Komisija daje predlog Savetu EU da sa konkretnom državom započne pregovore o punopravnom članstvu. Pre započinjanja pregovora između EU i zemlje kandidata sprovodi se "screening", tj. postupak, unutar zakonodavstva zemlje kandidata, kojim se utvrđuju oblasti koje treba prilagoditi zakonodavstvu Unije, odnosno do koje mere je potrebno prilagođavanje. "Screening" zajedno sprovode država kandidat za članstvo i Evropska komisija. Savet donosi odluku o početku pregovora prostom većinom. Odluka o početku pregovora vezana je uz zaključke Međuvladine konferencije - vlada zemalja članica Unije, koja se održava svake četiri godine i na

kojoj se razmatraju najvažnija strateška pitanja u Uniji, uključujući i njeno proširenje. Kad Konferencija zaključi da je određena zemlja, koja je podnela molbu, spremna da joj se prizna status kandidata za članstvo, odnosno da se sa njom mogu otpočeti pregovori o pristupanju, oni se pokreću u roku od 6 meseci od završetka Međuvladine konferencije. Pregovore vodi Predsedništvo EU (koje se menja svakih šest meseci) u ime država članica, a u saradnji s Evropskom komisijom. Kada se završe pregovori, izrađuje se Nacrt ugovora o pristupanju između EU i države kandidata, koji moraju odobriti Savet Evropske unije i Evropski parlament. Nakon toga sledi potpisivanje Ugovora. Da bi on stupio na snagu, potrebna je ratifikacija država članica EU i zemlje kandidata. Zavisno od ustavnopravnog uređenja države kandidata, u toj se zemlji može sprovesti i referendum kao jedan od instrumenata ratifikacije. Posle procesa ratifikacije Ugovora o pristupanju i odgovarajuće ceremonije prijema, država kandidat postaje punopravna članica EU.

SARADNJA SRBIJE I CRNE GORE I EVROPSKE UNIJE - dokle smo stigli?

Proces stabilizacije i pridruživanja

Proces stabilizacije i pridruživanja naziv je celovitog strateškog pristupa EU zemalja Zapadnog Balkana (uključujući SCG), koji je započeo u maju 1999. godine. On podrazumeva čitav niz aktivnosti i odnosa između zainteresovanih država Zapadnog Balkana i EU, odnosno Srbije i Crne Gore i EU, kao i uspostavljanje ugovornih odnosa između države potpisnice i EU u oblastima trgovine, carina, pomoći namenjene unapređenju administrativnih kapaciteta, itd. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju predstavlja glavni instrument Procesu stabilizacije i pridruživanja. Sporazumi su prilagođeni okolnostima u određenoj državi, a vremenski okvir za potpisivanje ugovora zavisi od trenutka kada su pregovori započeti i njihovog trajanja, odnosno od dinamike ispunjavanja postavljenih uslova. Novina u odnosu na ugovorne veze koje je EU imala sa državama Centralne i Istočne Evrope jeste u naglasku na stabilizaciji, kako bi se smanjila politička nestabilnost koja je bila odlika ovog regiona u poslednjih deset

i više godina. U okviru Procesu insistira se na međusobnoj, regionalnoj saradnji zemalja koje žele da se pridruže EU. EU trenutno pruža finansijsku pomoć našoj zemlji u okviru ovog procesa, kroz program CARDS koji se najvećim delom realizuje preko Evropske agencije za rekonstrukciju i njenih operativnih centara u Beogradu i Podgorici. Određenim programima pomoći (Kancelarija za carinsku i fiskalnu pomoć – CAFAO; “Tempus”) rukovodi se centralizovano iz sedišta Komisije u Briselu preko kancelarija na terenu.

Unapređeni stalni dijalog SCG i EU

Nepredviđeno kašnjenje u donošenju Ustavne povelje i stvaranju Državne Zajednice Srbije i Crne Gore dovelo je do pomeranja rokova u vezi sa procesom pridruživanja EU. U julu 2003. godine uspostavljen je Unapređeni stalni dijalog SCG i Komisije EU, novi mehanizam saradnje sa EU u procesu pridruživanja, sa namerom da se vreme do otpočinjanja pregovora o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju iskoristi za dodatne pripreme i ekspertsku pomoć, pre svega u sprovođenju reformi u privredi i državnoj administraciji. Proizvod ovih sastanaka, kojih je do sada bilo pet, jesu zajedničke preporuke od čije primene zavisi spremnost Srbije i Crne Gore za otpočinjanje pregovora o zaključenju Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju.

Studija o izvodljivosti

U okviru Procesu stabilizacije i pridruživanja, Evropska komisija izrađuje tzv. Studiju o izvodljivosti, odnosno dokument koji izražava procenu spremnosti određene države Zapadnog Balkana da započne pregovore o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju. Na osnovu zaključaka Studije koje podnosi Komisija EU, Savet EU donosi odluku o započinjanju pregovora. Problemi u harmonizaciji zajedničkog tržišta i ispunjavanju međunarodnih obaveza Srbije i Crne Gore doveli su do odlaganja izrade Studije o izvodljivosti.

Evropsko partnerstvo

U skladu sa odlukom Samita EU u Solunu iz juna 2003. godine, Srbiji i Crnoj Gori je u aprilu 2004. ponuđen Predlog evropskog partnerstva. Ovaj dokument, koji je Savet ministara EU usvojio u junu 2004, preuzet je iz politike proširenja Unije i sličan je mehanizmima primenjenim prema zemljama Centralne i Istočne Evrope u procesu njihovog pridruživanja Uniji. Evropsko partnerstvo definiše kratkoročne, srednjoročne i dugoročne prioritete u procesu reformi u svim oblastima političkog i ekonomskog sistema zemlje, koje je neophodno izvršiti kako bi se zemlja postepeno približila standardima neophodnim za članstvo u Evropskoj uniji.

Na koji način i u kojim oblastima saradjemo?

Saradnju između SCG i EU možemo posmatrati u više oblika: kao političke kontakte i dijalog na najvišem nivou (institucionalna saradnja), kao saradnju u oblasti pravosuđa i unutrašnjih poslova (policajska, pravna, ekspertska), u domenu trgovine, ekonomije i tehničke saradnje, kao finansijsku podršku EU i paralelnu saradnju u nizu sektora poput obrazovanja, nauke i tehnologije. Praktično posmatrano, saradnja obuhvata široku lepezu oblasti od zajedničkog interesa, međutim zbog činjenice da naša zemlja još uvek nije pridružena članica EU, u nekim sferama saradnja je nedovoljna ili na nižem nivou. Naša zemlja ima predstavnike na nivou Državne Zajednice Srbije i Crne Gore, odnosno na nivou republika, a zatim i preko nevladinih organizacija i drugih institucija, koji svi zajedno u domenu svojih nadležnosti ostvaruju saradnju sa Evropskom unijom, njenim institucijama, zemljama članicama i specijalizovanim agencijama. Posebno značajno za saradnju sa EU je učešće mladih, a najčešće u formi razmene studenata, za potrebe univerzitetskog obrazovanja i usavršavanja, uspostavljanja komunikacije sa mladima Evrope preko brojnih nevladinih organizacija i asocijacija i sticanja znanja o evropskim vrednostima.

Finansijska pomoć i podrška EU našoj zemlji – predstavljanje EU u SCG

Osnovni ciljevi pomoći i podrške EU našoj zemlji sastoje se u podsticanju procesa demokratskih promena i reformi, podršci tranziciji ka punoj demokratiji i tržišnoj privredi, pomoći u postizanju etničkog pomirenja, povratka izbeglica i raseljenih lica njihovim kućama, humanitarnoj podršci ugroženom stanovništvu i približavanju naše zemlje standardima i načelima EU, a sve sa krajnjim ciljem da se SCG pripremi za što brže učlanjenje u Evropsku uniju.

Kako se realizuju pomoć i podrška SCG – Delegacija Komisije EU, Agencija za rekonstrukciju i ECHO (humanitarna pomoć)

Delegacija Evropske komisije u Srbiji i Crnoj Gori sa sedištem u Beogradu zvanični je predstavnik Evropske komisije, izvršnog tela EU, u Srbiji i Crnoj Gori. Njen cilj je da olakša, razvija i unapređuje političke i ekonomske odnose EU i SCG u okviru Procesu stabilizacije i pridruživanja (koji smo prethodno objasnili), kao i nove politike EU osmišljene da pomogne integraciju SCG u glavne evropske tokove.

Evropska agencija za rekonstrukciju je počela sa radom početkom 2001. godine u Beogradu i Podgorici i odgovorna je za upravljanje ključnim programima pomoći EU našoj zemlji. Zadatak agencije je sprovođenje projekata i programa izgradnje i reformi institucija i infrastrukture u vitalnim granama ekonomije i života građana. Od 2001. godine, Agencija je realizovala različite vrste pomoći u iznosu od preko 900 miliona evra, a samo u 2004. godini ukupno 212 miliona evra namenjeno je Srbiji i 13 miliona evra Crnoj Gori, preko fondova EU (CARDS program).

ECHO – Biro EU za humanitarnu pomoć je servis Evropske komisije osnovan 1992. godine sa ciljem da nadgleda i koordinira humanitarnu pomoć u zemljama koje nisu članice EU. U SCG ova vrsta pomoći je najvećim delom bila usmerena na pomoć izbeglicama iz Hrvatske i Bosne do 1997. godine, a od 1999. godine ECHO proširuje svoj program i na raseljena

lica sa Kosova i Metohije, kao i na socijalno ugrožene grupe stanovništva. Od 1992. do marta 2003. godine, ECHO je za finansiranje humanitarne pomoći SCG (prethodna SRJ) izdvojio ukupnu sumu od oko 446 miliona evra. Zbog prisustva drugih instrumenata finansiranja (donatorski i fondovi kreditnih institucija) i boljih načina za zadovoljenje dugoročnih ekonomskih i socijalnih potreba, ECHO je 2003. godine prestao sa radom na teritoriji SCG.

REGIONALNA POLITIKA EVROPSKE UNIJE

http://europa.eu.int/comm/regional_policy/index_en.htm

Regionalna politika EU zasniva se na finansijskoj solidarnosti. Čak trećina ukupnog budžeta EU usmerava se manje razvijenim regionima za ostvarivanje ekonomskog i socijalnog ujednačavanja unutar Unije. Od toga, 90% čine čini strukturni fondovi koji prevashodno služe tome da obezbede ravnomerniji razvoj bogatijih i siromašnijih regiona kroz programe pomoći ovim drugima (koji su definisani kao regioni čiji bruto društveni proizvod po glavi stanovnika iznosi manje od 75% evropskog proseka, kao i regionima u procesu ekonomskog odnosno socijalnog restrukturiranja i regionima pogođenim visokom stopom nezaposlenosti).

Reginalnom politikom EU se predviđa obaveza članica da uvedu administrativnu podelu u skladu sa NUTS klasifikacijom (Nomenclature of Units for Territorial Statistics – Nomenklatura jedinica za teritorijalnu statistiku). Evropska unija naročito insistira na uvođenju NUTS 3 podele, odnosno podele na teritorijalne jedinice koje imaju između 150.000 i 800.000 stanovnika, kao uslovu da bi zemlja mogla da pristupi strukturalnim fondovima. U pregovorima sa budućim članicama, Evropska komisija je do sada zastupala stav da organi teritrijalnih jedinica na NUTS 3 nivou treba da budu izabrani od strane građana i da imaju određenu zakonsku i finansijsku autonomiju.

Kao posebna stavka u regionalnoj politici Evropske unije, predviđa se obaveza država da donesu višegodišnje planove regionalnog razvoja. Iz ovoga se vidi da je regionalizacija višestruko važna i predstavlja jedan od uslova za pristup strukturalnim fondovima EU. Niz zemalja koje nikada nisu imale tradiciju regionalizma su pristupile formiranju regiona pre

svoga da bi obezbedile pristup ovom fondovima. Na našu sreću, sredstva EU za ujednačavanje regionalnog razvoja nisu dostupna samo državama članicama, već i zemljama koje su u postupku pridruživanja Uniji.

KOMITET REGIONA I LOKALNIH VLASTI EVROPSKE UNIJE

www.cor.eu.int

Komitet regiona i lokalnih vlasti Evropske unije je institucije koja za cilj ima predstavljanje interesa teritorijalnih jedinica država članica pred organima EU. Pored svoje kratke istorije, Komitet ima i predistoriju. Naime, 1987. godine osnovana je Skupština evropskih regiona. Ova organizacija je, uz izuzetan doprinos nemačkih lendera i belgijskih regiona, odlučujuće doprinela da Ugovorom iz Maastrichta bude osnovan Komitet regiona i lokalnih vlasti. Veliki uspeh ovih aktera je uključjenje u isti Ugovor (član 203) odredbe o tome da predstavnici regiona mogu biti ovlašćeni predstavnici država članica u Savetu ministara. Broj članova Komiteta od 1993. godine, kada je ustanovljen je bio 189, da bi priključenjem Austrije, Finske i Švedske porastao na 222. Danas Komitet regiona ima 317 članova i isto toliko zamenika. Svaka zemlja ima svoju kvotu članova, koja se kreće od 5 za najmanje do 24 za najveće. Iako je bilo pokušaja da se Amsterdamskim ugovorom ustanovi kao gornji dom Evropskog parlamenta, Komitet je dobio isključivo savetodavnu ulogu, uz obavezu da bude konsultovan u pitanjima vezanim za strukturalne fondove i politiku kohezije.

INSTRUMENTI REGIONALNE POLITIKE EU

Programi i projekti EU za podsticanje razvoja na lokalnom i regionalnom nivou finansiraju se iz instrumenata za ostvarivanje regionalne politike Unije. *Za zemlje članice* EU postoji pet fondova za ostvarivanje regionalne politike: 4 strukturalna i Kohezioni fond. *Za zemlje kandidate* za članstvo u EU finansijski instrumenti koji ih pripremaju za korišćenje fondova EU su: PHARE, ISPA i SAPARD, a ostale *zemlje*

Procesa stabilizacije i pridruživanja, uključujući Srbiju i Crnu Goru, mogu da se upoznaju sa osnovnim principima i logikom funkcionisanja strukturnih fondova kroz INTERREG III, Programe za susede i neke druge projekte u okviru programa CARDS.

FONDOVI ZA ZEMLJE ČLANICE EVROPSKE UNIJE

http://europa.eu.int/comm/regional_policy/funds/prord/sf_en.htm

- **Fond za regionalni razvoj (ERDF)**
ERDF je ustanovljen 1975. godine kao finansijski najznačajniji strukturni fond koji podstiče: izgradnju infrastrukture (saobraćaj, industrija, životna sredina), razvoj male privrede, zapošljavanje, obrazovanje i zdravstvenu zaštitu.
- **Fond za socijalni razvoj (ESF)**
ESF je ustanovljen 1958. godine i namenjen je rešavanju socijalnih pitanja i programe osposobljavanja za rad nezaposlenih i hendikepiranih kategorija stanovništva. To je najvažniji instrument za smanjenje nezaposlenosti.
- **Fond za upravljanje i garancije u poljoprivredi (EAGGF)**
EAGGF je ustanovljen 1958. godine i ima dve komponente: deo koji se odnosi na upravljanje finansira ruralni razvoj i pomoć poljoprivrednicima, dok deo koji se odnosi na garancije podržava sprovođenje Zajedničke poljoprivredne politike (CAP).
- **Finansijski instrument za pomoć ribarstvu (FIFG)**
FIFG je ustanovljen 1993. godineradi finansiranja projekata modernizacije kapaciteta za ribarstvo (brodovi, luke), kao proizvodnju i marketing ribarskih proizvoda.
- **Komunitarne inicijative**
U okviru strukturnih fondova 5,35% budžeta izdvaja se za 4 Komunitarne inicijative (Community initiatives) u okviru kojih se traže zajednička rešenja za specifične

probleme: INTERREG III za razvoj prekogranične, transnacionalne i medjuregionalne saradnje, URBAN II za podršku inovacionim strategijama u gradovima i prigradskim područjima, LEADER+ za podršku ruralnom razvoju kroz lokalne inicijative i EQUAL za borbu protiv diskriminacije na tržištu rada.

- **Kohezioni fond**

Kohezioni fond je specijalni fond ustanovljen 1993. godine, i svrha mu je da pomaže najmanje razvijenim zemljama članicama: sada je to 10 novih članica, kao i Španija, Portugal, Grčka (čiji BDP iznosi manje od 90% proseka EU). Iz ovog fonda se sufinansiraju najvažniji projekti saobraćajne infrastrukture u okviru evropske transportne mreže, kao i projekti zaštite životne sredine.

Funkcionisanje strukturnih fondova

Osnovni principi funkcionisanja strukturnih fondova su: *fokusiranost na prioritetne ciljeve razvoja, višegodišnje programiranje, partnerstvo* između Evropske komisije i vlasti na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou zemlje članice i *sufinansiranje* (additionality).

Prema principu prioriteta ciljeva za ciklus 2000-2006, postoje 3 kategorije zemalja i regiona koji konkurišu za pomoć iz fondova EU:

- **Cilj 1 (Objective One)** - odnosi se na najsiromašnija područja EU gde je BDP manji od 75% proseka EU. Zemlje i regioni iz ove grupe primaju najveći deo ukupne pomoći iz fondova EU - oko 70%.
- **Cilj 2 (Objective Two)** - odnosi se na industrijska, ruralna, urbana i ribarska područja sa strukturnim problemima.
- **Cilj 3 (Objective Three)** - odnosi se na modernizaciju sistema stručnog osposobljavanja i unapredjenje zapošljavanja u svim regionima EU (izuzev onih koji su obuhvaćeni Ciljem 1).

Zemlje i regioni koji dobijaju sredstva na osnovu Cilja 1 ne mogu dobijati sredstva na osnovu druga dva cilja. Najsiromašniji regioni dobijaju najveća sredstva, dok najbogatiji regioni mogu biti potpuno isključeni. Svaki od 4 strukturna fonda finansira višegodišnje programe koji su u sklopu razvojnih strategija u određenim oblastima.

Uloga lokalnih i regionalnih vlasti je suštinska u definisanju razvojnih prioriteta i selekciji projekata. Izuzetno je važno izgraditi odgovarajuće upravljačke kapacitete za korišćenja ovih fondova. Nepotrošena sredstva se vraćaju u budžet EU. Na primer sredstva za 2004. godinu se moraju potrošiti do 31. decembra 2006. godine (tzv. pravilo n+2).

PREDPRISTUPNI FONDOVI ZA ZEMLJE KANDIDATE

http://europa.eu.int/comm/enlargement/financial_assistance.htm

Glavni važeći finansijski instrumenti za zemlje kandidate za članstvo u EU su međusobno komplementarni PHARE, ISPA i SAPARD.

- **PHARE program**

PHARE je osnovan 1989. godine sa namenom da pomogne zemljama srednje i istočne Evrope u procesu ekonomske i političke tranzicije i institucionalnih reformi i razvijao se prateći razvoj tranzicionih procesa u pomenutim zemljama i njihove odnose sa EU. U tekućoj fazi jedan deo programa PHARE odnosi se na ekonomsku i socijalnu koheziju i u tom delu se primenjuju pravila funkcionisanja strukturnih fondova EU, odnosno Evropskog fonda za regionalni razvoj i Evropskog socijalnog fonda (priprema za korišćenje ovih fondova).

- **ISPA**

ISPA (The Instrument for Structural Policies for pre-Accession, odnosno Instrument za strukturalne politike za predpristupanje) je program pokrenut 1999. godine koji se odnosi se na tri sektora: životnu sredinu, saobraćaj i tehničku pomoć. Ovaj fond funkcioniše po principu Kohezionog fonda i direktno finansira projekte koji se odnose na primenu direktiva EU i zahtevaju

znatna finansijska ulaganja, kao i saobraćajne projekte koji su direktno vezani za 10 panevropskih koridora.

- **SAPARD**

SAPARD (The Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development, odnosno Specijalni program za pridruživanje za poljoprivredu i ruralni razvoj) od 1999. godine pomaže zemljama kandidatima da se pripreme za realizaciju zajedničke poljoprivredne politike EU, posebno u delu koji se odnosi na standarde kvaliteta hrane i zaštitu potrošača, kao i zaštitu životne sredine.

PROGRAMI POVEZIVANJA SADAŠNJIH I BUDUĆIH ČLANICA

INTERREG III - transregionalna saradnja

http://europa.eu.int/comm/regional_policy/interreg3/index_en.htm

INTERREG inicijativa je, u okviru strukturnih fondova EU, pokrenuta 1990. godine sa osnovnim ciljem razvijanja prekogranične saradnje između pograničnih oblasti na unutrašnjim i spoljnim granicama EU, koje su zbog svog geografskog položaja često izolovane od glavnih tokova ekonomskog razvoja u jednoj državi. Glavni ciljevi III faze ove inicijative su jačanje ekonomske i socijalne kohezije, izbalansiran i održivi razvoj na teritoriji cele EU i teritorijalna integracija sa zemljama kandidatima i drugim graničnim zemljama. Akcenat je na granicama i pograničnim oblastima između zemalja članica, kao i na spoljnim granicama EU u svetlu poslednjeg i budućih proširenja.

U okviru INTERREG III postoje 3 linije saradnje:

- **Linija A** - prekogranična saradnja (67%) – integrisan regionalni razvoj susednih pograničnih regiona, uključujući spoljne granice EU (programi za susede – neighbourhood programs) i neke pomorske granice; prioriteti: urbani i ruralni razvoj; preduzetništvo, mala i

srednja preduzeća i lokalni razvoj; istraživanja, nove tehnologije, kultura, komunikacione mreže; životna sredina i energetika (posebno obnovljivi izvori energije); saobraćajna infrastruktura i izgradnja institucija.

- **Linija B** - transnacionalna saradnja (27%) – uskladjena teritorijalna integracija na teritoriji EU, prioriteti: strategije prostornog razvoja; održivi saobraćaj; briga o kulturnom nasledju; integracija primorskih regiona; integracija i unapredjenje udaljenih regiona.
- **Linija C** - medjuregionalna saradnja (6%) – unapredjenje regionalnog razvoja i kohezionih politika i mehanizama kroz transnacionalnu/medjuregionalnu saradnju.

Saradnja u okviru INTERREG III zasniva se na osnovim principima funkcionisanja strukturnih fondova: zajednička strategija i programiranje i određivanje zajedničkih prioriteta, jedinstvena upravljačka struktura i procedura selekcije i realizacije projekata, efikasna koordinacija finansijskih instrumenata za zemlje članice i one koje to nisu. Posebno je značajna koherentnost i sinhronizacija izvora finansiranja. Zemlje članice EU finansiraju svoje učešće u INTERREG iz Evropskog fonda za regionalni razvoj i iz svojih vlastitih sredstava (princip sufinansiranja), a zemlje koje nisu članice EU finansiraju svoje učešće iz vlastitih sredstava i/ili iz odgovarajućih programa pomoći (PHARE, ISPA, TACIS, MEDA, CARDS). Implementacija saradnje na pomenutim principima podrazumeva u punom smislu zajedničke strukture za pripremu programa, selekciju aktivnosti, upravljanje i koordinaciju, kao i monitoring i evaluaciju. Partneri treba da definišu precizne uslove i finansijska sredstva za pripremu i funkcionisanje zajedničke strukture.

Zemlje Zapadnog Balkana uključene su u prioritetna područja sa ciljem daljeg jačanja procesa stabilizacije i pridruživanja u regionu (A i B). Za finansiranje učešća zemalja Zapadnog Balkana EU obezbedjuje pomoć za sufinansiranje preko svog finansijskog instrumenta CARDS. U nekim većim INTERREG III programima kao što je CADSES ili Italija/Balkan uključena je i Srbija i Crna Gora.

- **Program CADSES (INTERREG III B)**
<http://www.cadses.net/index.html>

CADSES (Central Adriatic Danubian and Southeastern European Space – Prostor Srednjeg Jadrana, Dunava i Jugostočne Evrope) se odnosi na transnacionalnu saradnju državnih, regionalnih i lokalnih vlasti šireg geografskog područja u koje je uključeno 18 država. Glavni prioriteti saradnje su u sledeće oblasti:

- prostornig razvoj i socio-ekonomska kohezija (zajedničke strategije prostornog razvoja, saradnja i povezivanje urbanih područja, definisanje ruralnog razvoja, migracije, razvoj transportnih sistema, unapredjenje pristupa znanju i izgradnja informacionog društva);
- upravljanje prirodnim i kulturnim nasledjem i predelima (zaštita i razvoj kulturnog nasledja, zaštita i razvoj prirodnih bogatstava i predela);
- zaštita životne sredine, upravljanje resursima i prevencija rizičnih situacija (unapredjenje zaštite i upravljanja, sprečavanje katastrofa, integrisano upravljanje vodama i sprečavanje poplava).

Ukupna sredstva za CADSES su oko 279 miliona evra, od čega se za zemlje članice EU iz ERDF planira oko 161 milion, a ostali deo iz drugih finansijskih instrumenata EU i samih zemalja učesnica. Za učešće zemalja ZB predviđeno je sufinansiranje iz CARDS u visini od 4.8 miliona evra. U programu učestvuju: Austrija, Češka, Nemačka, Grčka, Madjarska, Italija, Slovačka i Slovenija, Albanija, BiH, Bugarska, Hrvatska, Srbija i Crna Gora, Makedonija, Moldavija, Rumunija, Ukrajina. Zajednički Sekretarijat lociran je u Drezdenu. CADSES je uključen u Programe za nove susede.

- **Program Italija/Balkan (INTERREG III A)**

http://europa.eu.int/comm/regional_policy/country/prordn/details.cfm?gv_OBJ=ALL&gv_PAY=IT&gv_reg=ALL&gv_THE=ALL&gv_PGM=2002CB160PC001&LAN=5

U Program Italija/Balkan su uključene Italija, Hrvatska, BiH, Srbija i Crna Gora i Albanija. Prekogranična saradnja između italijanskih jadranskih regija i graničnih oblasti u zemljama ZB u periodu 2000-2006. Pomoć iz strukturnog fonda ERDF je 50.5 miliona evra, a učešće zemalja ZB finansira se iz CARDS programa. Prioriteti od zajedničkog interesa su: zaštita životne sredine,

energija, saobraćaj, telekomunikacije, regionalno planiranje, kultura; ekonomska integracija kroz unapredjenje konkurentnosti, razvoj industrije, zanatstva, turizma, poljoprivrede, malih i srednjih preduzeća i ribarstva (odnosi se na privatni sektor); mere podrške saradnji (jačanje institucija, harmonizacija, zapošljavanje, socijalna integracija i razvoj ljudskih resursa); i tehnička pomoć (dodatnih 7.07 miliona evra izdvojeno je za ovu namenu).

- **Program za susede**

http://europa.eu.int/comm/world/enp/index_en.htm

http://europa.eu.int/comm/world/enp/pdf/com03_393_en.pdf

Program za susede (Neighbourhood Programme) je novi programski okvir prekogranične saradnje na spoljnim granicama EU nakon poslednjeg proširenja. Lansiran 2003. godine u okviru Evropske politike za susede (European Neighbourhood Policy – ENP), a operativan od 2004. Odnosi se na preko 10.000 km granice EU sa Rusijom, Ukrajinom, Belarusijom i Moldavijom, sa zemljama Zapadnog Balkana i sa zemljama Mediterana. U prvoj fazi (2004-2006) predvidjeno uskladjivanje i koordinacija postojećih instrumenata za prekograničnu saradnju INTERREG, PHARE-CBC, TACIS-CBC, CARDS i MEDA i za taj period je planirano 955 miliona evra (700-INTERREG, 90-PHARE, 75-TACIS, 45-CARDS i 45-MEDA), a posle 2007. godine predvidjen je novi jedinstven finansijski instrument za realizaciju Programa za susede. INTERREG programi su praktično osnova novog programa. Definisana su 4 osnovna cilja Programa za susede:

- Unapredjenje održivog ekonomskog i socijalnog razvoja u pograničnim oblastima
- Saradnja na rešavanju zajedničkih problema u oblasti životne sredine, zdravstva i dr. i borba protiv organizovanog kriminala
- Obezbedjivanje efikasnih i sigurnih granica
- Promocija lokalnih, neposrednih kontakata i saradnje (people-to-people actions).

Osnovne karakteristike Programa za susede su: programiranje ciljeva i aktivnosti i sigurni izvori finansiranja na obe strane granice, i zajedničke strukture upravljanja, koje će obezbediti jedinstvene procedure prijavljivanja i selekciju projekata.

Program za susede objediniće sve oblike prekogranične saradnje na spoljnim granicama EU i dobiće svoj puni zamah kreiranjem novog finansijskog instrumenta u budžetu EU 2007-2013.

U inicijalnoj listi Programa za susede predviđeni su prekogranični programi Srbije i Crne Gore sa Madjarskom i Rumunijom, zatim sa Bugarskom, kao i učešće u programu CADSES.

- **Program bratimljenja gradova**

http://europa.eu.int/comm/towntwinning/index_en.html

Program bratimljenja gradova je Evropska unija pokrenula još 1989. godine, i to na inicijativu Evropskog parlamenta. O uspehu ove inicijative dovoljno govori činjenica da je samo 2002. godine Evropska komisija dobila čak 2,500 prijava za sredstva iz ovog programa kao i to da EU tradicionalno svake godine dodeljuje nagradu Zlatna zvezda bratimljenja za 10 projekata koji su najuspešnije promovisali ideju evropskih integracija. Za nas je u vezi sa ovim programom značajno to da on sve više uključuje i gradove iz zemalja koje nisu članice EU. U tim slučajevima, saradnja funkcioniše tako da Evropska unija pokriva troškove grada iz zemlje članice, a Centralnoevropska inicijativa pokriva troškove "grada pobratima" u državi ne-članici.

PROGRAM CARDS I PROJEKTI EVROPSKE UNIJE U SRBIJI CARDS

http://europa.eu.int/comm/europeaid/projects/cards/foreword_en.htm

CARDS (Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilization, odnosno Komunitarna pomoć za obnovu, razvoj i stabilizaciju) je osnovni finansijski instrument pomoći EU zemljama Zapadnog Balkana da napreduju u Procesu stabilizacije i pridruživanja. Prioriteti koje CARDS finansira su: obnova; stabilizacija regiona; pomoć za povratak izbeglica i raseljenih lica; podrška demokratiji, vladavini prava, ostvarivanju ljudskih i manjinskih prava, civilnom društvu, nezavisnim medijima i borbi protiv organizovanog kriminala; razvoj održive tržišno orijentisane privrede; smanjenje siromaštva, rodna jednakost, obrazovanje i stručno osposobljavanje i životna sredina; regionalna, transnacionalna, međunarodna i medjuregionalna saradnja između zemalja CARDS i zemalja EU, kao i drugih zemalja regiona. CARDS je planiran za period 2000-2006 i predviđena su sredstva od 4,65 milijardi evra koja se usmeravaju kroz nacionalne i regionalni program. Za implementaciju CARDS u Srbiji i Crnoj Gori zadužena je Evropska agencija za rekonstrukciju.

Evropska agencija za rekonstrukciju

(<http://www.ear.eu.int/serbia/serbia.htm>)

sprovodi najvažnije programe pomoći Evropske unije u Srbiji i Crnoj Gori i Makedoniji. Dovoljno je reći da je budžet za Srbiju koji je Evropska komisija poverila Agenciji samo za 2004. godinu iznosi 212 miliona evra! Najvažniji projekti kod nas su programi pomoći za 15 opština u istočnom delu Srbije (<http://www.msp-es.org.yu>) za koji je predviđeno 15 miliona evra, kao i program pomoći za 11 opština na jugu Srbije za koji je odvojeno 11 milion evra (http://www.undp.org.yu/mir/pgm/default_ser.asp). Pored toga, Agencija sa čak 10,5 miliona evra pomaže uspostavljanje i rad Agencije za razvoj infrastrukture lokalnih samouprava i sa 2,6 miliona evra privatno javno partnerstvo usmereno na razvoj sistema vodovoda i kanalizacije u Beogradu

Regionalni socio-ekonomski program razvoja je jedan od nekoliko većih projekata koje finansira Evropska unija kroz Evropsku agenciju za rekonstrukciju. Ovaj Program je trenutno usmeren na tri pilot oblasti: Jablanički i Pčinjski okrug na jugu, Šumadiju i Pomoravlje u srednjoj Srbiji i na Banat. Program će trajati do septembra 2005. godine i u okviru njega je uspostavljen fond od 3 miliona evra iz koga će se finansirati odgovarajući lokalni projekti usmereni na ekonomski rast ili socijalna poboljšanja (privredni razvoj, i to naročito malih i srednjih preduzeća, unapređenje kadrovskih potencijala, razvoj poljoprivrede i sela, infrastrukturni razvoj, zaštita čovekove okoline i prostorno planiranje) u ove tri oblasti. Opređenje ovog Programa je da oko programa razvoja uspostavlja i razvija partnerstva između lokalnih vlasti, obrazovnih organizacija, privrednih komora, sindikata i udruženja građana.

SAVET EVROPE

<http://www.coe.int/>

Savet Evrope je najstarija politička institucija na našem kontinentu. Osnovana je 1949. godine, dakle pre NATO-a i pre Evropske zajednice. Sedište mu je u Strazburu. Savet Evrope danas u svom članstvu ima 46 država, (na celom kontinentu samo Belorusija još uvek nema status člana).

Savet Evrope je osnovan sa ciljem da:

- Štiti vrednosti ljudskih prava, parlamentarne demokratije i vladavine prava;
- da standardizuje socijalnu i pravnu praksu država članica putem sporazuma koji bi bili zajednički za sve države na kontinentu;
- da prmoviše svest o zajedničkom evropskom identitetu koji je zajednički za različite culture, a zasniva se na zajedničkim vrednostima.

Od kolapsa sistema realnog socijalizma, mandat Saveta Evrope se delimično izmenio. Tada je fokus aktivnosti pomeren na:

- praćenje stanja ljudskih prava, naročito u zemljama bivšeg komunističkog bloka;
- podršku zemljama srednje i istočne Evrope u konsolidaciji političkih, pravnih, ekonomskih i ustavnih reformi;
- prenošenje praktičnog znanja u oblastima ljudskih prava, lokalne demokratije, obrazovanja, kulture i zaštite čovekove okoline.

Danas je Savet Evrope najpoznatiji po svojim pravno obavezujućim sporazumima i konvencijama kojih ima čak 160 i od kojih su mnoge otvorene i za prisupanje država ne-članica, kao i po preporukama koje pokrivaju širok krug oblasti od pravnih pitanja do kulture i sporta.

- **Evropska povelja o lokalnoj samoupravi**

<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/122.htm>

Evropska povelja o lokalnoj samoupravi usvojena 1985. godine, je jedan od najvažnijih dokumenata Saveta Evrope kojim se definišu osnovni principi lokalne demokratije. Značaj povelje je toliki da je ona svim zemljama bivšeg komunističkog bloka služila kao vodilja pri reformi njihovih sistema lokalne samouprave, a danas se prema njoj procenjuje stanje lokalne demokratije i u zemljama u tranziciji i u zemljama Zapadne Evrope.

- **Evropska okvirna konvencija o prekograničnoj saradnji teritorijalnih zajednica ili vlasti**

<http://conventions.coe.int/treaty/en/cadrelisttraites.htm>

Drugi dokument pripremljen u okviru Saveta Evrope od značaja za našu temu je Evropska okvirna konvencija o prekograničnoj saradnji teritorijalnih zajednica ili vlasti usvojena 1980. godine u Madridu, kao ključni dokument Saveta Evrope u oblasti regionalne saradnje. Njen poseban kvalitet je u tome što sadrži niz modela sporazuma kao što su oni o očuvanju čovekove okoline, ekonomskom razvoju, obrazovanju i ustanovljavanju i institucionalizaciji prekogranične saradnje.

Od dokumenata značajnih za lokalne zajednice, vredne pomena su i Evropska konvencija o učešću stranaca u javnom životu na lokalnom nivou (1992. god.), Evropska povelja o regionalnim ili manjinskim jezicima (1992. god.), Evropska povelja o urbanizmu (1992. god.) i Povelja o učešću mladih u opštinskm i regionalnom životu (1992. god).

Trenutno se u okviru Saveta Evrope razmatra više veoma važnih konvencija: Nacrt povelje o planinskim regionima, Nacrt Evropske povelje o regionalnoj samoupravi, Nacrt povelje o građanskim pravima i odgovornostima.

KONGRES LOKALNIH I REGIONALNIH VLASTI

<http://www.coe.int/T/E/Clrae/>

Važnost koja se u okviru Saveta Evrope pridaje lokalnoj samoupravi se najbolje ogleda u činjenici da u njegovom okviru deluje **Kongres lokalnih i regionalnih vlasti (CLRAE)**. Kongres je ustanovljen 1994. godine sa ciljem da kao konsultativno telo zameni Stalnu konferenciju lokalnih i regionalnih vlasti Evrope. Sastoji se od Veća lokalnih vlasti i Veća regiona.

Uloga Kongresa je da:

- služi kao forum na kome će izabrani predstavnici lokalnih i regionalnih vlasti moći da razmatraju svoje zajedničke probleme;
- da savetuje Komitet ministara i Parlamentarnu skupštinu Saveta Evrope o svim aspektima lokalne i regionalne uprave;
- da sarađuje sa svim organizacijama koje predstavljaju lokalne vlasti i da organizuje konferencije radi razmatranja pitanja od značaja za lokane i regionalne vlasti;
- da priprema izveštaje o stanju lokalne i regionalne demokratije, i naročito o poštovanju Evropske povelje o lokalnoj samoupravi u državama članicama Saveta Evrope;

- da pomaže državama članicama u praktičnim aspektima njihovih reformi ka uspostavljanju istinske lokalne i regionalne samouprave.

Kao i u slučaju Saveta Evrope, i mandat Kongresa lokalnih i regionalnih vlasti je izmenjen nakon pada Berlinskog zida i to stavljanjem naglaska na:

- Pomoć zemljama u tranziciji u reformi sistema lokalne i regionalne uprave i decentralizacije;
- Pripremu inicijativa namenjenih efikasnijem učestvovanju lokalnih vlasti u lokalnoj i regionalnoj demokratiji;
- Zastupanje interesa lokalnih i regionalnih vlasti prilikom oblikovanja različitih evropskih politika;
- Podsticanje prekogranične saradnje i osnivanja evro-regiona;
- Posmatranje lokalnih i regionalnih izbora.

Procenjuje se da u zemljama Saveta Evrope postoji preko 200.000 lokalnih i regionalnih vlasti koje su u zastupljene sa 315 delegata u dva veća – Veću lokalnih vlasti i Veću regiona (naša zemlja ima 7 delegata). Kongres ima plenarna zasedanja u proleće i jesen, a između njih deluje kroz veći broj komiteta: institucionalni komitet, komitet za kulturu i obrazovanje, za socijalnu koheziju i za održivi razvoj. Interesantno je i da su delegate iz zemalja Jugoistočne Evrope organizovani u jednu ad hoc radnu grupu čiji je zadatak da prati aktivnosti Pakta za stabilnost u Jugoistočnoj Evropi koje su vezane za pitanja lokalne samouprave i regionalizacije.

Možda je najvažnija uloga Kongresa to što on predstavlja mesto okupljanja i koordinacije različitih nivoa vlasti, asocijacija i ekspertskih i drugih organizacija koje se bave lokalnom samoupravom. Ovo omogućava svestran pristup pitanjima lokalne i regionalne demokratije. Evo nekoliko pojedinosti u vezi sa organizacijama koje okuplja Kongres:

- **Evropska mreža organizacija koje pružaju obuku u oblasti lokalnih i regionalnih vlasti (ENTO, <http://www.ento.org/www/enligne/gb/index.html>)**

ENTO deluje pre svega u državama Srednje i Istočne Evrope podstičući saradnju među centrima za obuku i njihovo povezivanje radi razmene iskustava i materijala za obuku.

- **Agencije za lokalnu demokratiju**

<http://www.ldaaonline.org>

su pokrenute 1993. godine kao deo mirovnog procesa u bivšoj Jugoslaviji, i predstavljaju partnerstva između lokalnih vlasti iz različitih regiona Evrope. Cilj agencija je promovisanje poštovanja ljudskih prava i demokratije, prekogranične saradnje, međukulturalnog dijaloga i lokalnog razvoja. Neki od gadova u kojima agencije deluju su Ohrid, Prijedor, Tuzla, Zavidovići, Osijek, Sisak, Niš, Subotica i Nikšić. Na osnovu inicijative Kongresa lokalnih i regionalnih vlasti, 1999. godine je osnovana **Asocijacija agencija lokalne demokratije** sa ciljem da koordinira aktivnosti agencija, da im pomogne u prikupljanju sredstava i u sprovođenju njihovih aktivnosti.

- **Euroregioni**

http://www.coe.int/T/E/Legal_Affairs/Local_and_regional_Democracy/Transfrontier_co-operation/Euroregions/

Euroregioni predstavljaju oblik prekogranične saradnje koji u poslednje vreme postaje jako popularan, i to naročito u Srednjoj i Istočnoj Evropi. Važno je odmah na početku reći da euroregioni, koji nastaju udruživanjem teritorijalnih jedinica u pograničnim oblastima dve ili više država, ne predstavljaju novi oblik vlasti u tim oblastima. Umesto toga, udruživanjem se stvaraju mehanizmi za uspostavljanje saradnje i promovisanje zajedničkih interesa tih oblasti. U najvećem broju slučajeva, euroregioni nastaju tako što se prvo organizuju u posebno udruženje zainteresovane pogranične opštine u svakoj

od država koje učestvuju u projektu, a zatim ta udruženja iz susednih zemalja organizuju prekograničnu saradnju, ponekad osnivajući i poseban sekretarijat koji administrativno opslužuje tu saradnju. Zanimljivo je da dok se status nekih euroregiona utvrđuje i međunarodnim ugovorima, neki su neprofitne asocijacije, a neki uopšte i nisu pravna lica. Nema ni pravila da saradnja mora biti među istim nivoima vlasti u različitim državama – poznati su slučajevi kada jedan region obuhvata u jednoj državi okruge, a u drugoj opštine ili provincije. Postoji slučaj u praksi da je i sama država (Luksemburg članica) jednog euroregiona. I u dometima saradnje postoje znatne razlike. Dok se neki euroregioni u saradnji zaustavljaju na razmeni informacija i konsultacijama, drugi su razvili kapacitete da sprovode i određene projekte.

ORGANIZACIJA ZA EVROPSKU BEZBEDNOST I SARADNJU (OEBS)

<http://www.osce.org/sim>

Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS) danas okuplja 55 država članica, i to ne samo evropske zemlje već i države Centralne Azije, Kavkaza i Severne Amerike. Srbija i Crna Gora je punopravni član. OEBS je utemeljen kao osnovni instrument za sprečavanje sukoba, blagovremeno upozoravanje, rešavanje kriza i postkonfliktni oporavak. OEBS se bavi širokim spektrom pitanja bezbednosti, uključujući preventivnu diplomatiju, ljudska prava, posmatranje izbora, ekonomsku bezbednost i zaštitu životne sredine.

Misija u Srbiji i Crnoj Gori je angažovana na savetovanju i obezbeđivanju pomoći različitim nivoima vlasti, pojedincima i organizacijama u razvoju demokratskih institucija, sa naglaskom na pomći u restrukturiranju policije i pravosuđa.

PROGRAM PODRŠKE OPŠTINAMA

Fokus OEBS-ovog Programa pomoći opštinama je na obuci novoizabranih funkcionera lokalnih samouprava za primenu novog Zakona o lokalnoj samoupravi, a najveći broj aktivnosti je usmeren na skupštine opština. Ovim Programom je obuhvaćena obuka za novoizabrane odbornike o ulozi skupštine opštine i samih odbornika u lokalnoj samoupravi, o odnosima sa medijima i etici u obavljanju javne funkcije, kao i o zaštiti ljudskih i manjinskih prava u lokalnoj samoupravi. U tu svrhu, OEBS u saradnji sa Stalnom konferencijom gradova i opština priprema i Priručnik za odbornike u lokalnim samoupravama.

Pored toga, aktivnosti ovog Programa su usmerene na jačanje institucija lokalne samouprave i na unapređenje kapaciteta opština za izvršavanje lokalnih nadležnosti, a na to će posebno biti usmeren i pilot projekat koji će se realizovati sa 9 opština i koji će se baviti etičkim standardima nosilaca javnih funkcija na lokalnom nivou, unapređenjem odnosa skupština opština sa građanima, poboljšanjem saradnje opština i gradova sa republičkim institucijama i uvođenjem prakse javnih rasprava u procesu donošenja odluka na lokalnom nivou.

U vezi sa lokalnom demokratijom je i projekat «Lica za rodnu ravnopravnost i jednake mogućnosti u opštinama» koji je sa 15 proširen na 33 opštine. Cilj ovog projekta je da promviše jednakost između žena i muškaraca u procesu donošenja odluka na lokalnom nivou. Misija OEBS-a je angažovana na imenovanju nadležnih u opštinama koji će se baviti pitanjima rodne ravnopravnosti, položajem žena, podizanjem svesti o pravima hendikepiranih lica, unapređenjem komunikacije i uvođenjem politički korektnog govora u javnu diskusiju.

Pored ovih aktivnosti, treba pomenuti angažovanje OEBS-a na organizovanju prakse za 30 stažista u Bujanovcu, Preševu i Medveđi za polaganje državnog ispita, kao i obuku u oblasti ljudskih prava za zaposlene u upravi u opštinama u Vojvodini, Sandžaku, centralnoj i južnoj Srbiji.

REGIONALNE INICIJATIVE

PAKT ZA STABILNOST JUGOISTOČNE EVROPE

<http://www.stabilitypact.org/>

Pakt za stabilnost u Jugoistočnoj Evropi je nastao u junu 1999. godine kao deo nastojanja međunarodne zajednice da razvije dugoročnu strategiju prevencije sukoba u tradicionalno konfliktnom regionu Jugoistočne Evrope (koji obuhvata Albaniju, Bosnu i Hercegovinu, Bugarsku, Hrvatsku, Makedoniju, Moldaviju, Rumuniju i Srbiju i Crnu Goru). Više od 40 država i međunarodnih organizacija se angažovalo na pružanju podrške zemljama u regionu u njihovim nastojanjima da učvrste mir u regionu, demokratiju, poštovanje ljudskih prava i ekonomski napredak.

Osnovna postavka pristupa Pakta za stabilnost je da su za dugoročni mir neophodni bezbedno okruženje kao i ekonomska i socijalna stabilnost. Zato je rad Pakta organizovan u okviru tri takozvana «radna stola»:

- Radni sto I – demokratizacija i ljudska prava;
- Radni sto II – ekonomska obnova, saradnja i razvoj;
- Radni sto III – bezbednosna pitanja (sa dva «pod-stola»:
 - a) za sigurnosna pitanja i odranu i b) za pravdu i unutrašnje poslove.

U 2004. godini su za fokus aktivnosti Pakta izabrane sledeće oblasti: lokalna demokratija i prekogranična saradnja, mediji, energija i regionalna infrastruktura, međuregionalna trgovina i investicije, organizovani kriminal, i migracije, azil i izbeglice.

Lokalna demokratija i prekogranična saradnja su za jedan od prioriteta Pakta izabrani zbog što su ocenjeni kao ključni za proces pomirenja u oblastima u kojima je međuregionalna saradnja u jednom periodu skoro potpuno zamrla. Zbog toga Pakt za stabilnost, između ostalog, aktivno podržava dalju decentralizaciju i stvaranje evro-regiona. Oktobra ove godine u Zagrebu je održana regionalna ministarska konferencija «Efikasno demokratsko upravljanje na lokalnom i regionalnom nivou» na kojoj je potpisan politički dokument o podršci razvoju

i jačanju lokalne demokratije i prekogranične saradnje u regionu JIE. Ocenjeno je da je lokalna demokratija osnovni preduslov za demokratski, socijalni i ekonomski razvoj i date su preporuke za dalje pravce saradnje u okviru Pakta za stabilnost.

Od važnih aktivnosti Pakta vezanih za lokalni i regionalni nivo važno je pomenuti i rad na stvaranju interaktivne baze podataka o partnerstvima između lokalnih samouprava i regiona kao i pripremu analize sa preporukama za akciju o prekograničnoj saradnji između lokalnih i regionalnih vlasti u Jugoistočnoj Evropi.

NALAS

<http://www.nalas-see.org/>

Jedan od konkretnih doprinosa Pakta za stabilnost je ustanovljavanje **Mreže asocijacija lokalnih vlasti u Jugoistočnoj Evropi (NALAS,)**. Poznato je da udruženja lokalnih samouprava (nalik Stalnoj konferenciji gradova i opština u Srbiji) imaju važnu ulogu u razvijenim zemljama i da sve više dobijaju na značaju i u zemljama u tranziciji. Tamo gde su nacionalna udruženja lokalnih vlasti dobro organizovana, ona obavljaju dve važne uloge: pružanje usluga svom članstvu (obuka opštinskih funkcionera i službenika, informisanje, koordiniranje donatorske pomoći itd.) i zastupanje interesa lokalnih vlasti u odnosima sa centralnom vlašću (pregovori oko sredstava za finansiranje opština, iznošenje stanovišta lokalnih samouprava o zakonskim projektima koji se tiču gradova i opština itd.).

Imajući sve ovo u vidu, jasno je zašto je saradnja i razmena iskustava asocijacija lokalnih vlasti u našem regionu važna za unapređenje njihovog rada i za postizanje veće uspešnosti i u pružanju usluga članstvu i u zastupanju interesa članstva. Naravno, od NALAS-a se očekuje ne samo da unapređuje saradnju među asocijacijama članicama, već i da aktivno promoviše decentralizaciju i demokratizaciju u državama članicama. Kao konkretni ciljevi NALAS-a izdvojeni su:

- Razmena informacija, pozitivnih iskustava i pravnih akata;

- Jačanje pozicije i kapaciteta pojedinačnih asocijacija;
- Organizacija obuke i izrada zajedničkih projekata radi prezentacije donatorima;
- Osnivanje partnerstava između članica mreže i drugih mreža i organizacija.

Imajući u vidu rezultate NALAS-a, Kongres lokalnih i regionalnih vlasti je 2001. godine usvojio rezoluciju kojom se naglašava njegov značaj i kojom se izražava nada da će NALAS od mreže prerasti u uniju asocijacija lokalnih vlasti u regionu.

CENTRALNOEVROPSKA INICIJATIVA

<http://www.ceinet.org/>

Centralnoevropska inicijativa (CEI) je nastala 1989. godine kao međuvladin forum za političku, ekonomsku i kulturnu saradnju među državama članicama. Osnovni cilj CEI je da pomogne državama članicama u procesu približavanja Evropskoj uniji. Od 17 država članica (Albanija, Austrija, Belorusija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Hrvatska, Češka, Slovačka, Mađarska, Italija, Makedonija, Moldavija, Poljska, Rumunija, Srbija i Crna Gora, Slovenija i Ukrajina), od 1. maja 2004. godine sedam država CEI je već u članstvu EU.

Jedna od važnih aktivnosti CEI se odvija kroz Radnu grupu za međuregionalnu i prekograničnu saradnju koja je osnovana u aprilu 2001. godine. Ciljevi ove Radne grupe su promovisanje dobrosusedskih odnosa, stabilizacija, bezbednost i prosperitet kroz unapređenje saradnje i razmenu iskustava zainteresovanih teritorijalnih jedinica.

Delovanje u oblasti prekogranične saradnje je za CEI postalo naročito aktuelno nakon poslednjeg proširenja Evropske unije. U tom smislu je CEI, kao pripremu za svoje aktivnosti u toj oblasti u narednom periodu, pristupila pravljnju pregleda prekogranične saradnje u zemljama članicama i na njihovom sajtu se već nalaze podaci za osam zemalja.

LEEDS PROGRAM

www.oecd.org/els/leed

Dobar primer za ovu novu orijentaciju je i saradnja CEI i OECD-a (Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj) na **LEED Programu (Programu razvoja lokalne ekonomije i zapošljavanja)**. Fokus ovog programa je na identifikaciji, analizi i promovisanju inovacija u oblastima lokalnog razvoja i socijalne ekonomije. Kroz socio-ekonomske analize, LEED se naročito bavi:

- lokalnim partnerstvima i upravom,
- preduzetništvom i otvaranjem novih radnih mesta,
- socijalnom kohezijom na lokalnm nivou,
- odnosom globalizacije i lokalnih vlasti kao i
- procenom uspešnosti različitih politika lokalnih vlasti i promovisanjem onih najuspešnijih.

OSTALI ZNAČAJNI EVROPSKI PROGRAMI

ASOCIJACIJA EVROPSKIH POGRANIČNIH REGIONA

www.aebr-ageg.de

Asocijaciju evropskih pograničnih regiona je osnovana 1971. godine, na inicijativu 10 regiona, šest godina nakon što je ideja o osnivanju ovakve asocijacije potekla sa međunarodne konferencije o regionima održane u Bazelu. Kao ciljevi ove Asocijacije, postavljeni su: a) angažovanje u rešavanju prekograničnih problema, b) pripremanje i sprovođenje zajedničkih projekata i kampanja kao i zajednički nastup prema donatorima, c) organizovanje skupova o prekograničnoj saradnji i obaveštavanje evropskih političkih organa i javnosti o ovoj problematici.

SKUPŠTINA EVROPSKIH REGIONA

www.are-regions-europe.org

Skupština evropskih regiona je osnovana 1987. godine. Danas okuplja oko 250 regiona iz 26 zemalja Evrope, u kojima živi oko 400 miliona ljudi. Ova organizacija je u isto vreme i politički forum regiona Evrope čiji su ciljevi razvoj demokratije, solidarnost i međuregionalna saradnja. Jedan od najvažnijih dokumenata Skupštine evropskih regiona je Strategija 2000 za regione Evrope.

SAVET EVROPSKIH OPŠTINA I REGIONA (CEMR)

www.ccre.org

CEMR je osnovan 1951. godine na inicijativu grupe gradonačelnika iz različitih zemalja Evrope. Danas CEMR u svom članstvu okuplja 42 velike asocijacije lokalnih ili regionalnih vlasti iz 30 evropskih zemalja. Pored omogućavanja razmene iskustva među članicama, cilj organizacije je da obezbedi odgovarajuće mesto gradovima i regionima u kreiranju novog evropskog poretka.

EUROCITIES

www.eurocities.org

Eurocities predstavlja organizaciju koja okuplja velike urbane centre Evrope. Osnovni ciljevi su da problemi velikih gradova uvek dobiju odgovarajući tretman u evropskim forumima. Ovo se naročito postiže kroz zastupanje interesa gradova pred organima Evropske unije. Pored toga, EUROCIITIES se angažuje na razmeni iskustava između gradova koji su u članstvu organizacije i na njihovom umrežavanju po različitim osnovima.

FONDACIJA ZA EKONOMIJU I ODRŽIVI RAZVOJ REGIONA EVROPE (FEDRE)

www.fedre.org

Ciljevi FEDRE su da: a) omogući promociju urbanih i ruralnih regiona, gradova i preduzeća, b) naglasi regionalnu dimenziju političkih i ekonomskih aktivnosti u Evropi i c) podstakne saradnju među evropskim regionima, a naročito na liniji istok-zapad.

EVROPSKE FINANSIJSKE INSTITUCIJE

EVROPSKA INVESTICIONA BANKA (EIB)

<http://www.eib.org/>

EIB (Evropska investiciona banka) je osnovana Rimskim ugovorom kao finansijska institucija Evropske unije sa ciljem da doprinese integracijama, uravnoteženom razvoju i ekonomskoj i socijalnoj koheziji u okviru Unije. Dakle, članice EIB su zemlje članice EU. Značajna sredstva kojima raspolaža, EIB pod izrazito povoljnim uslovima i u okviru dugoročnih aranžmana plasira za finansiranje projekata koji su u skladu sa ciljevima EU. EIB finansira i projekte van granica EU u skladu sa sporazumima koje EU sklapa sa zemljama koje su pretendenti na članstvo ili primaoci pomoći EU. Tada EIB rasplaže sredstvima iz budžeta EU. Ipak, u manjoj meri, EIB finansira projekte van granica EU i iz sopstvenih sredstava.

Za nas je važno da je finansiranje EIB usmereno, između ostalog, i na podršku zemljama koje su u postupku pridruživanja Evropskoj uniji kao i na pomoć razvoju lokalnih zajednica u partnerskim državama. Još je važnije naglasiti da je EIB već niz godina aktivna na Balkanu i da se obim sredstava koja se u okviru dogoročnih aranžmana opredeljuju za ovaj regionu u poslednje vreme progresivno povećava. EIB je naročito angažovana na projektima koji se bave bazičnom infrastrukturom. U saradnji sa Evropskom komisijom, Svetskom bankom, Evropskom bankom za obnovu i razvoj i Savetom Evrope, EIB je razvila kriterijume (kao što su usklađenost sa

standardima ekonomske, tehnološke i ekološke opravdanosti, regionalni značaj projekta i finansijska zaokruženost) za izbor među mnoštvom predloženih projekata. Tako je od 234 predloženih projekata izabrano 17, sa ukupnom vrednošću od 1,4 milijarde evra! Projekti koje EIB finansira u našem regionu uglavnom se tiču rekonstrukcije i rehabilitacije puteva, železnica i elektrana koje su prethodnih godina znatno zanemarene ili oštećene, umesto izgradnje nove infrastrukture. U našoj zemlji je predviđeno da EIB ima vodeću ulogu u finansiranju rekonstrukcije saobraćajne infrastrukture.

EVROPSKA BANKA ZA OBNOVU I RAZVOJ (EBRD)

<http://www.ebrd.com/>

EBRD (Evropska banka za obnovu i razvoj) je u vlasništvu Evropske investicione banke, Evropske unije i 60 država članica. Među ovih 60 država je i naša zemlja koja je u članstvo ušla veoma brzo nakon oktobarskih promena 2000. godine (već 19. januara 2001. godine), i čiji osnivački ulog u EBRD iznosi 93,5 miliona evra. Ovaj osnivački ulog se našoj zemlji višestruko isplatio jer je EBRD već u aprilu 2001. godine odobrila prve kredite u našj zemlji. Zaključno sa decembrom 2003. godine, ukupan iznos kredita za odobrene projekte u našoj zemlji je uveliko premašio pola milijarde evra. Kako u dvogodišnjoj strategiji EBRD za Srbiju stoji, Banka će se posebno baviti projektima u oblastima finansijskog sektora, privatnog preduzetništva i energije i infrastrukture.

Za oblast lokalnih samouprava je naročito interesantno da EBRD naglasak stavlja na finansiranje infrastukturanih projekata, a u okviru toga, vrlo često na projekte komunalne infrastrukture. Samo u 2001. i 2002. godine, EBRD je sa značajnim sredstvim finansirala projekte u najvećim gradovima u Srbiji i to programe rekonstrukcije gradske infrastrukture u Beogradu (sa 60 miliona evra), Novom Sadu (5 miliona evra), Kragujevcu (5 miliona evra) i Nišu (sa 6 miliona evra). Konkretno, kredit gradu Beogradu je predviđen za modernizaciju sistema vodosnabdevanja, unapređenje

gradskog prevoza i za program rehabilitacije sistema daljinskog grejanja.

U svoje uspehe u našoj zemlji, EBRD ubraja i investiciju od 12,5 milina evra u subotičko preduzeće Fresh & Co., najvećeg proizvođača sokova u našoj zemlji čiji je Next sok od maline nedavno proglašen za najbolji na svetu.

BANKA ZA RAZVOJ

<http://www.coebank.org/>

Banka za razvoj (CEB) osnovana 1956. godine od strane Saveta Evrope je najstarija međunarodna finansijska institucija u Evropi, baš kao što je Savet Evrope najstarija međunarodna politička organizacija na kontinentu. Pored toga, Banka je verovatno jedina banka isključivo socijalnog opredeljenja što je posledica činjenice da je nastala kao instrument politike solidarnosti Saveta Evrope.

Pored socijalnih projekata, Banka reaguje na krizne situacije, kao što su elementarne nepogode) i učestvuje u finansiranju projekata usmerenih na poboljšanje životnih uslova i socijalne kohezije u nerazvijenim regionima Evrope. Zajmovi Banke se plasiraju isključivo u državama članicama Saveta Evrope.

Oblasti angažovanja Banke su:

- Pomoć izbeglicama i raseljenim licima;
- Socijalno stanovanje;
- Kreiranje novih i očuvanje postojećih radnih mesta, kao i profesionalna obuka za zaposlene;
- Modernizacija sela i zapostavljenih urbanih oblasti;
- Prirodne i ekološke katastrofe, kao i preventivno delovanje;
- Zaštita čovekove okoline;
- Očuvanje istorijskog i kulturnog nasleđa;
- Zdravstvo i obrazovanje.

Jezikom brojki, u poslednji pet godina, 44% svih plasiranih sredstava Banke je upotrebljeno na projekte jačanja socijalne integracije, 31% je investiran u projekte namenjene

odgovornom upravljanju prirodnim resursima, a ostatak od 25% je iskorišćen za podršku razvoju ljudskih resursa. Nažalost, u 2003. godini sredstva Banke za razvoj nisu bila plasirana u Srbiji i Crnoj Gori.

ZAKLJUČAK

Evropska porodica i SCG (perspektive)

Evropska unija se na izvestan način nalazi na prekretnici. Ona ima određena očekivanja u oblasti predstojećih reformi i nedavnog proširenja sa deset novih članica, ali se istovremeno oblikuje njena nova uloga u odnosu na Istok i regione koji okružuju Mediteran. Suočena je sa zadatkom da se osposobi za bavljenje pitanjima bezbednosti, koja danas predstavlja ključni problem na međunarodnoj pozornici. Tokom narednih godina učiniće se i dodatni naponi da se građani Evrope ne osećaju kao pasivni akteri, već kao protagonisti Evrope, da se podstaknu da aktivno učestvuju u razvoju građanskog i demokratskog društva.

Evropska unija takođe ima specifičan položaj u međunarodnim odnosima zemalja u tranziciji, gde spada i Srbija i Crna Gora. EU je izuzetno važan partner i referentna tačka, odnosno cilj saradnje, imajući u vidu da sve zemlje našeg regiona, pa i šire, vide svoju budućnost u EU i to smatraju svojim prioritetom. Međutim, da bi se taj cilj mogao ostvariti, potrebno je angažovati sve strukture društva, a posebno mlade i talentovane, koje će obezbediti kvalitet i energiju potrebne da naša zemlja u što kraćem roku zakorači u EU. Kao što je bilo potrebno mnogo truda da se izbori za mir, biće potrebno i mnogo napora da se tom miru da smisao, da se povrati vera u razvoj, napredak i budućnost. EU već obezbeđuje svestranu pomoć našoj zemlji u cilju njene stabilizacije i sprovođenja evropskih reformi, gde su postignuti vidljivi rezultati, ali "Evropa" nije čarobna reč koja će otkloniti i rešiti sve probleme umesto nas. Perspektiva ulaska u EU je realna, vrata EU su otvorena, ali će najviše od nas samih, naše istinske opredeljenosti i preuzimanja odgovornosti za evropsku budućnost, zavisiti kada će se to dogoditi. Uslovi su poznati, važili su za sve današnje zemlje članice i važe za sve buduće

ili aktuelne zemlje kandidate za članstvo, pa u tom pogledu Srbija i Crna Gora nije nikakav izuzetak. Ali konačnu reč oko ulaska u EU imaće naši građani.